

RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 152 (10).**

1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra kinnitamine. — 2. Riigikogu juhatuse teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus. — 3. Arhiivnõukogu põhimäärus — redaktsioon. Wastu wõetud. — 4. Awalikkude keskkoolide seadus — II lugemisel. — 5. Koosoleku lõpetamine kwoorumi puudusel.

Riigikogu koosolek 29. septembril 1922. a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 69 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees A. Kerem.

Sekretääri kohal sekretäär A. Tupits.

Walitsuse looshis: Riigiwanem K. Päts, rahaminister G. Westel, töö- ja hooldekandeminister Chr. Kaarna, haridusminister H. Bauer, siseminister K. Einbund.

Koosolek algab kell 5.20 min.

1. Päewakorra Juhataja A. Kerem kinnitamine. Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele välja jagatud. Ettepanekuid päewakorra muutmise kohta tehtud ei ole. Loen päewakorra wastu wõetuks.

2. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus. Enne kui päewakorra juurde minna, on juhatusel teada anda, et järgmised Riigikogu liikmed oma wolitused maha on pannud ja nende asemele järgnewad kandidaadid kutsutud: nimelt on rkl. M. Raud teatanud, et ta oma wolitused maha on pannud ja juhatus on samas nimekirjas järgnewale kandidaadile Robert Astrem'ile kutse saatnud. Peale selle on kohtuotsuse põhjal Riigikogu liikmete hulgast lahkunud J. Wanja, A. Leewald ja J. Teng. J. Wanja ja A. Leewald'i asemele on juhatus sama nimekirjade ühenduse järele kutse saatnud Johannes Reesen'ile ja Jaan Tomp'ile. J. Teng'i asemele ei ole juhatus mitte wõimalikuks leidnud järgnewat kandidaati Madis Süldnek'i kutsuma, sest kahtlane on, kas tema on Eesti riigi kodanik ja peale selle tekkis siin kahtlus nimede juures. Nimekirjades esi-newad Süldnek ja Süld, kelle allkirjad wäga ühelaadilist iseloomu kannawad. Kunni selle küsimuse selgitamiseni jättis juhatus kutse saatmata.

Riigikogu läheb päewakorra juurde.

3. Arhiivnõukogu Redaktsiooni põhimäärus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja K. Ast: Redaktsiooni komisjon paneb ette kinnitada „Arhiivnõukogu põhimääruse“ teksti järgmiste redaktsiooniliste parandustega: parandus I. § 2 rida 2 jätta välja sõna „poolt“.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja K. Ast: Parandus II. § 4 rida 2 „ehk“, peab olema „wõi“.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja K. Ast: Parandus III. § 5 rida 2 „ehk“ peab olema „wõi“.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja K. Ast: Parandus IV. § 6 rida 2 „neid“ peab olema „nad“.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Sellega on kõik redaktsioonilised parandused hääletatud ja Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

4. Awalikkude keskkoolide seadus — II lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Et § 15 muudeti, siis tekkis tarwidus ka § 18 ja § 19 teisiti redigeerida. Selleks palusin ma neid paragrahwisid komisjoni anda ja ühtlasi ka terwet III osa. Täna hariduskomisjon arutas neid paragrahwisid ja teeb järgmised ettepanekud: kõige pealt, et § 15-ast järgneb, et wõib olla ka üle wiieaastane keskkool, siis ei ole mitte soowitaw ära määrata, et 5 klassi oleks, waid et oleks õpeaastatele wastaw arw klasse. Sellele

järgneb § 18 redaktsioon: „Keskkooolil on õpeaastate arwule wastaw arw klasse, mis nimetatakse õpeaastate järele I, II, III, jne. klassiks.“

Nende klassinimetuste muutmise järele tekkis tarwidus, sest § 15-das on märkus, kus on öeldud, et on täiskaswanutele keskkoolid, millede kursust wõib pikendada ja lühendada. Nii siis, mis enne ühtluskooli süsteemis õpeaastaid tähendas, nüüd keskkoolides enam seda mitte ei tähenda, waid tähendab lihtsalt teatawat klassi, mis ühes koolis ühe wiisi järele, teises koolis teise wiisi järele korraldatud. Sellekohaselt tuli siis ka § 19 ümber redigeerida. Kuid § 19 juures wõeti arwesse seda soowiawaldust, et wõiks jätta kooli ülewaldajatele wõimalus kooli harunemist ka teistwiisi korraldada. § 19 redaktsiooniline parandus on järgmine: „Keskkoooli kursust jaguneb kaheks astmeks: alamaste (I ja II klass) ühise õpekawaga ja ülemaste (kõrgemad klassid) erinewa õpekawaga.“

Märkus: Keskkoolide ülewaldajad wõiwad haridusministeeriumi nõusolekul korraldada keskkooli, kus erine mine wõib algada ka waremalt wõi hiljemalt.“

Peale selle wõeti § 19 ja § 20 wahele wastu haridusministri poolt tehtud ettepanek, kus ära määratakse kooli nimetus. Nagu haridusminister seletas, on wäga palju arusaamatusi nimi „realkool“ nende keskkooli lõpetajatele sünnitanud, kes wäljamaa kõrgematesse õpeasutustesse astuwad. Näituseks Saksamaal on mõistetud selle nime all alamkeskkool, ja et neid arusaamatusi edaspidi ära hoida, selleks on wõetud uus nimetus, mille järele uus keskkool nimetatakse gümnaasiumiks. Mispärast see soowitaw, seda wõib sellega seletada, et mitmel maal on sama üldine nimetus tarwitusele wõetud. Ja kui arwesse wõtta, et hariduskomisjoni ettepaneku § 20 nähakse ette mitmesugused tüübid, nagu humanitaartüüp, realltüüp jne., siis wõiks seda nimetust ühendada nimega gümnaasium ja igal ühel oleks arusaadaw, missuguse kooliga tegemist. Gümnaasium ei ole ju ajalooliselt mingi ühesugune kindel asutus olnud. Kreekamaal tähendas ta asutust, kus kehaharjutusi tehti, keskajal saadi temast klassilist haridust.

Nii on siis gümnaasium ise ajalooliselt arenenud igal maal omal wiisil. Kui meie siin keskkooli nimetame gümnaasiumiks,

siis ei tähenda see sugugi, et meie siin keskkooli nagu mõnesugust keskaja kooli mõtleme, waid see on rahwale tuttaw nimi, mis wõrdlemisi lihtne ja lühike. Hariduskomisjoni nimel teen siin ettepaneku § 19-a järgmiselt redigeerida: „Keskkoooli üldine nimetus on gümnaasium“.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Sellel kujul, nagu nüüd need paragrahwid wastu on wõetud, wõib täiesti rahule jääda, kuna erine mine mitmeti wõimaldatud. Kuna nüüd sel üldisel keskkooli nimetusel „gümnaasium“ on minu arust wähe kokkukõla üksikute tüüpidega. Kui meil ükski kutsekool gümnaasiumiks nimetatakse, siis on wäljaspool lihtsalt wäga palju arusaamatusi. Sest üht tehnikakooli gümnaasiumiks nimetada on wäljamaal koguni aru saamata. Kui teie, näituseks, wõtaksite nimetuse „lütseum“, oleks see weelgi arusaadaw. Aga nii on see täiesti wastu wõtmata.

Haridusminister H. Bauer: Mina omalt poolt toetan hariduskomisjoni ettepanekut, sest mitmes teises Euroopa riigis on see nimetus juba tarwitusele wõetud: nii Norras kui ka Daanis nimetatakse keskkoolisid, kus mitte üht tundigi ladinakeelt ei õpetata, gümnaasiumiks. Nõndasama on ka Bulgaarias. Poolamaal on gümnaasiumid kolmetüübilised: real-, humanitaar- ja klassika-gümnaasium. Leedus on peale humanitaar- ja realgümnaasiumide weel kommertsgümnaasiumid olemas. Itaalias tuleb pärast 5-klassilist algkooli gümnaasial osa ning sellele järgneb kolmeklassiline lütseum. Nii on gümnaasiumi tüüpe õige palju Euroopas, kus täieline gümnaasiumi nimetus on, ilma, et seal ladinakeelt õpetataks. Aga tähtis on, et see nimetus neile jääks. Nagu juba härra aruandja tähendas, on alati pahandused ja segadused meie realkoolide pärast. Realkool on wäljamaal hoopis madalam tüüp, kui meil. On harjutud selle peale waatama, kui alamaastmelise keskkooli peale. Soomes on analoogilised nimetused. Seal on lütseumid, aga on ka põllutöö lütseumid. Kui meie wõime ütelda põllutöö lütseum, mispärast ei wõi meie mitte ütelda kommertsgümnaasium. Igatahes on see täiesti wastuwõetaw ja lihtsustaks meie süsteemi õige märksa. Ainukene asi, mille kohta wõiks teistsugune waade olla, see on klassi järjekorra nimetus: enne olid komisjoni projektis klassid nimetatud: VII, VIII, IX, X, XI jne.

Nüüd on need muudetud ja nimetatakse: I, II, III, IV jne. Muidu ei võiks selle vastu midagi olla, aga ministeeriumi poolt oli just kawatsetud ühtlustamine läbi viia õpeaastatele wastawalt mitte ainult algkoolides, waid ka pärast kutsekoolides. Ta annaks siin täiesti selge ilme ühe kutsekooli klassile, mitmes õpeaasta ta on. Keskkoolis on see arusaadawam, sest keskkool hakkas sealt peale, kus 6-klassiline algkool lõpeb. Kuid meil on kaubanduskoolid olemas, on ka tööstuskoolid. Mõnda kooli wõetakse algkooli 6. klassi lõpetajad vastu, teise jälle 4-klassilise algkooli lõpetajaid. Kui meie nüüd, ütleme, kuskil tööstuskoolis nimetame üht klassi I klassiks ja kaubanduskoolis jälle midagi muud I klassiks ja algkoolis hüütakse kõige esimene õpeaasta ka I klassiks, siis ei saa kõrwaline isik sest mitte aru, mis see tähendab. Kui aga klasside nimetused õpeaastatega enam-wähem paralleelselt käiwad, siis oleks mitte ainult keskkooliseaduses, waid ka tulewastes kutsekoolide-seadustes ülewaade selgem. Sellepärast võiks seda küsimust ka teisiti otsustada, kui seda komisjon ette paneb. Mina isiklikult olen küll selle poolt, et jääks nimetus kooliaastate järele.

Muus osas ühinen komisjoni ettepanekuga, ainult klassi nimetuse küsimuses panen ette maksmata jätta komisjoni endist projekti ja klassisid nimetada VII, VIII, IX jne.

Juhataja **A. Kerem**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Annusson**: Ma toetaks weel komisjoni ettepanekut iseäranis ka nende klasside nimetuse asjus, sest nagu ma tähendasin, ei ole ometi õpeaastate nimetamisega sagedasti sugugi mitte kindlustatud ühe ehk teise kooli iseloomustamine. Näituseks meil on Tallinnas tehnikum, mille juures on eeltehnikum. Sel asutusel on 3-a. kursus. Seal wõetakse õpeained hoopis teise kawa järele läbi kui keskkoolis. Kui seal siis nimetatakse VII, VIII, IX õpeaasta, siis on see hoopis midagi muud kui harilikus keskkoolis. Nii-sama wõtame praegu Tallinnas töötawa kolledsh'i; sellel on kõigest 2 klassi; seal on oma ettewalmistuse klass jne. Nimetused iga kooli juures muutuwad, sellepärast, nagu tähendasin, ei suudaks klassi nimed sisuliselt ka kooli sugugi iseloomustada. Ei ole ka wahest tarwiline neid suuri arwusid anda harilikule inimesele. See kõlab wäga imelik, et on näituseks kahe-

klassiline kool, kuid seal on ainult VII ja VIII klass.

Juhataja **A. Kerem**: Sisse on tulnud haridusministri parandus: nimetada keskkooli klassid VII, VIII, IX, X, XI jne. Ma asun esiteks selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Mul näib, et enamus on vastu, sellega on parandus tagasi lükatud. (Hüüe: Palun hääled ära lugeda!) Ette on pandud hääled ära lugeda. (Loetakse hääli.) See ettepanek on poolt saanud 22 häält ja vastu — 33, sellega on ta tagasi lükatud. § 18 tuleb hääletamisele hariduskomisjoni poolt ettepanud kujul. (Hääletatakse.) § 18 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 19. Keskkooli kursus jaguneb kaheks astmeks: alam aste (I ja II kl.) ühise õpekawaga ja ülem aste (kõrgemad klassid), erinewa õpekawaga.

Märkus. Keskkoolide ülewalpidajad wõiwad haridusministeeriumi nõusolekul korraldada keskkooli, kus erinemine wõib algada ka waremalt wõi hiljemalt.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) § 19 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 19-a. Keskkooli üldine nimetus on gümnaasium.

Juhataja **A. Kerem**: (J. Tõnisson (rhw.): Palun minutäiendust ka hääletada.) Rkl. Tõnisson'i poolt on kirjalikult järgmine täiendus ette pandud: „Märkus: Erilised keskkoolid wõiwad enestele haridusministeeriumi loal ka teise nimetuse walida.“ (Hääletatakse.) Wähemus on vastu. Rkl. Tõnisson'i täiendus on vastu wõetud. § 19-a tuleb ühes täiendusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 19-a on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 20. Õpeainete laadi ja ulatuse järele wõib keskkooli ülem aste olla korraldatud humanitaar-, reaali-, majandusteaduslise, tehnilise ja teiste eriaineliste harudena.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) § 20 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 21. Keskkoolides wõib olla kas üks wõi mitu § 20 tähendatud õpeharu. Uute õpeharude awamine ja endiste ümbermuutmine ning sulgumine sünnib selle seaduse §§ 5, 6, 8 ja 13 ettenähtud korras.

Juhataja A. Kerem: (Häälataakse.) § 21 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 22. Keskkool, millel on rohkem kui üks õpeharu, wõib saada riigilt toetusraha ainult nende õpeharude ülewalpidamiseks, mille õpilaste arw IX klassis on vähemalt 20.

Juhataja A. Kerem: (Häälataakse.) § 22 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson: (loeb): § 23. Keskkooli alama astme (I ja II klassi) — wõib ühendada kuueklassilise algkooliga, kuid õpetada wõiwad neis klassides ainult keskkooli õpetaja kutsega isikud.

Haridusminister H. Bauer: Panen ette sellele paragrahwile juurde lisada lause: „Niisamuti wõib keskkooli juures olla ka kuueklassiline algkool wõi selle kaks wanemat klassi.“ Kui see wälja jäetakse, siis oleks see paragrahw poolik, ehk ta peaks täiesti wälja langema. Aga kui nüüd algkooli juures awada kaks keskkooli klassi ja keskkooli juures ei wõiks mitte kahte alamast klassi olla, siis ei ole see mitte küllalt põhjendatud, sest ta on küll rohkem algkooli kasuks wälja töötatud, aga awaldab teatud umbusaldust keskkooli wastu. Ja ma arwan, et kooli ülewalpidajale peaks ka siin tingimata wabadus jäetama ja kool wõidakse selle läbi. Iseäranis praegu, üleminekuajal oleks wäga tähtis, et kõik algkooli klassid korraga mitte ainult algkooli juurde ei jäetaks, waid et osa neist keskkooli juurde läheks, sest praegu on igatahes keskkoolis paremad õpetajad, on kergem põhjalikku haridust saada, sest ka õpeabinõud on seal paremad. Osalt oleks täitsa wõimatu awada ainult 5-klassiline keskkool, sest meil on õpeaineid olemas, milledest kuidagi 24 tundi kokku ei saa, et selle läbi wõiks määralise õpetaja ametisse panna ning selle läbi tekib niisugune seisukord, et meie paremad õpetajad keskkoolist lahkuwad. Suuremates linnades wõib neid weel leida, kuid maale ega wäikeste linnade keskkoolidesse ei tule meil mitte häid õpejõudusid juba sellepärast, et nad

ei wõi mitut õpeainet õpetada. Raske on leida niisugust õpetajat, kes õpetaks, näituseks, inglise keelt ning ühtlasi ka geograafiat wõi matemaatikat. Kõike seda arwesse wõttes, panen ette § 23 juurde lisada: „Niisamuti wõib keskkooli juures olla ka 6-klassiline algkool wõi selle 2 wanemat klassi.“

Juhataja A. Kerem: Sõna on järjekorras aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Hariduskomisjoni ettepanekus sisaldub mõte, et tuleb wõimaldada algkooli lõpetajatele haridust täiendada kaheksaastase kawa kohaselt, nagu see muuseas ka on ette nähtud algkoolide täiendusklasside awamise määruses. Et aga meil täiendusklasside lähemal ajal korraldada wõimalik ei ole ja tarwidus on, iseäranis maal, õpilasi nii kesk- kui ka kutsekoolidesse ette walmistada, näituseks, põllutöökoolidesse wõi seminaaridesse, siis oleks täiesti mõeldaw, et algkooli juures oleks 2 keskkooli klassi, kus õpilased wõiksid, kodu läheduses, oma haridust täiendada ja siis, kas üldisesse keskkooli wõi mõnesugusesse kutsekooli minna. Oleks aga ekslik, kui meie sellest järelduse teeksime, et keskkoolidele sedasama peaks lubama. Siin ei ole mitte keskkooli wõi algkooli wastu umbusalduse wõi usalduse awaldamine, waid täiesti tegelik seisukoht. Kui waatame, kui palju neid keskkooli alamaid klasse järel jäänud on, siis näeme, et neid peaaegu ei olegi. Tallinnas on wast ühe wõi kahe kooli juures sarnased keskkooli alamad klassid. Üheainsa kooli juures on need olemas algkooli näol. Ja mis seal näha on? Iga aasta on seal nii suur tung, et linna kooliwalitsus tegi katse sellesse õpeasutusesse üleskirjutamist kaudsel teel toime panna hoopis teises õpeasutuses. Kui teada oli saadud, et seal koolis teatud õpeasutuse jaoks üleskirjutust toimetatakse, leiab koolijuhataja omaks suureks imestuseks nii suure arwu kooli astuda soowijaid, mida ta kunagi enne pole näinud. Kooliwalitsus ei olnud seda lugu koolijuhatajale mitte teatanud. (J. Tõnisson (rhw.): See on kõige parem tunnistus, et see asi wäärt on!) Ma kohe seletan, mispärast ta wäärt on. Need 2 kooli — keskkool ja algkool töötawad ühes ja kui algkooli õpilane 6 klassi lõpetanud on, tunneb ta kõiki keskkooli õpetajaid, samuti tunnawad õpetajad teda. Nüüd tuleb siis see õnnetu wõistluseksam, mida meie ühes paragrahwis ette näeme,

ning wististe antakse eksamil eesõigus tahes wõi tahtmata sellele õpilasele, kes juba tuntud on. Kuigi õpetajad tahaksid erapooletud olla, kuid õpilane on harjunud nendega ühes töötama ning wastab nii perfektselt, et wäljaspoolt tulijatel wõimatu wõistelda oleks. Niiwiisi looksime meie eesõigustatud õpeasutuse. Wõiks ju oletada, et kooliwalitsus loob eksamikomisjoni, kelle liikmeteks nimetakse erapooletud isikud kõikidest koolidest kokku. Seda on kerge suuremates linnades läbi wiia, kuid mis hakkaksime meie tegema kusagil maanurgas, näituseks Nuustakul wõi Wändras, kus üksainuke keskkool olemas. Seal oleksid eksamikomisjoni liigeteks sama kooli õpetajad ning tuleks see lugu silmapilk nähtawale, millest praegu kõnelesin. Nii siis muutuksid sarnased algkoolid, nagu hariduskommisjon ette pani, täiesti eesõigustatud õpeasutusteks ja meie algkooli-seadus, mis ette näeb, et kõikidel ühesugune õigus algõpetuse saamiseks on, ei oleks sellega mitte kokkukõlas.

E. Martinson (sd.): Ma panen ette § 23-da lõpust wälja jätta sõnad: „kuid õpetada wõiwad neis klassides ainult keskkooli õpetaja kutsega isikud“. Ma sisuliselt selle wastu ei waidle, et seal peaks keskkooli õpetaja õpetama, kuid see on juba teises kohas ette nähtud, et keskkoolis peawad õpetama kutsega õpetajad, nimelt § 52, seal on öeldud:

„Keskkooli õpetajaiks wõiwad olla isikud, kes on lõpetanud kõrgema õpeasutuse kursuse ning omandanud keskkooli õpetaja kutse wastawa õpeaine õpetamiseks.

Märkus: Kui ei leidu selle paragrahwi nõuetele wastawaid õpetajaid, wõib walida keskkooli õpetajaiks isikud, kes hariduse poolest wastawad sellekohaste makswate erimääruste nõuetele.“

Tähendab, nende kahe klassi kohta seatakse kategoorilised nõuded üles, et seal wõiwad õpetada ainult keskkooli õpetaja kutsega isikud, kuna keskkooli ülemates klassides ei seata üles nii kategoorilisi nõudeid, waid nende kohta on maksew erimäärus, mille järele keskkoolis wõiwad õpetada ka ilma kutseta õpetajad. Minu arwates on üleaurune sarnast nõuet algkooli juures olewate klasside kohta üles seada. § 46 näeb isegi ette, et koolijuhataja ei pruugi kõrgema haridusega isik olla, waid sinna wõib ka wäheharidusega isikuid määrata. Inglismaal

on suurem osa õpetajaid kutseta, riigi poolt walwatakse selle järele, et nad tarwilikku haridust edasi anda suudaksid. Minu arwates ei oleks meil waja alati seda paberit nii kangesti ette tuua. Sellepärast panen ette § 3-da lõppu wormilistel kui ka sisulistel põhjustel wälja jätta. Haridusministri ettepaneku kohta on juba aruandja seletanud ja mina ühinen täiesti selle motiwatsiooniga. Kui haridusministri ettepanek wastu wõetakse, siis meie ühtluskooli teostamisest midagi wälja ei tule, waid luuakse jälle koolid, mis on awatud ainult eesõigustatud jõukamale kihile.

Haridusminister H. Bauer: Wiimase härra Martinson'i ettepanekuga kuidagi ühineda ei saa, see rõhuks igatahes meie keskkooli teaduslise külje alla poole. Härra Martinson paneb ette keskkooli endises neljandas ja wiendas klassis anda õigus õpetada algkooliõpetaja kutsega õpetajatel. (P a h e m a l t p o o l t : S e d a e i n õ u t a .) Tuleb nii wälja, sest Teie ettepanekus ei nõuta seda, et keskkooli õpetajal oleks kutse. Meie teame wäga hästi, et meil keskkooli õpetajatest on kaugelt suurem osa neid, kes normaal ajal ei wõiks mitte keskkoolis õpetada. Mis puutub § 23. siis on selle mõiste isenesest wäga laialdane, kui leitakse, et kõrgemates klassides wõiwad õpetada ilma keskkooli õpetaja kutseta isikud. Mina juba tähendasin, kui palju meil keskkooli õpetajate hulgas neid on, kellel tarwilikku kutset ei ole, kuid see ei tohi mitte nõnda edasi kesta. Et Inglismaal kutseta õpetajad on, ei tähenda weel seda, et neil wähe haridust on. Inglismaal on ses mõttes kutseta õpetajaid, et seal ei nõuta kutse-eksami, nagu seda Wene maal oli. Inglismaa õpetajatel on teataw kõrgem haridus siiski olemas, kas ülikooli ehk wähemalt keskkooli, ja meil oli ka Wene ajal õige palju keskkooli õpetajaid, kes olid ülikooli lõpetanud, ehk isegi magistrid, aga neil õpetaja kutset siiski ei olnud. Selles mõttes on ka Inglismaal, aga nad on igatahes palju parema haridusega, kui mõni kutsega õpetaja. (J. Tõnisson (rhw.): See on õigus.) Kui härra Martinson'i ettepanek läbi läheb, siis rõhub see igatahes meie keskkooli klassides teaduse alla.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Komisjoni nimel mina härra Martinson'i ettepanekuga ühineda ei saa, sest et see kom-

misjonis arutusel ei olnud. Wõib olla ühtlustaks see paragrahw seda seadust, sest meie ei tea, kuidas §52 wälja kujuneb, wõib olla seal kutsesest sugugi ei räägita. Kuna siin jutt on keskkooli alamatest klassidest, siis ei ole siin karta, et sinna tohiks niisugused isikud tulla, kellel ei ole keskkooli õpetaja kutset. Oma arwamise haridusministri ettepaneku kohta olen mina juba awaldanud. (O. Strandman (töer.): Martinson'i ettepanek ette lugeseda.)

Juhataja **A. Kerem**: Sisse on tulnud järgmised parandused: Haridusministri poolt § 23-da juurde lisada: „Nii-samuti wõib keskkooli juures olla ka 6. klassiline algkool wõi selle 2 wanemat klassi.“ Rkl. Martinson'i poolt on ettepanek: „Panen ette § 23 lõpust wälja jätta sõnad: „Kuid õpetada wõiwad neis klassides ainult keskkooli õpetaja kutsega isikud.“ Asun hääletamisele. Panen esiteks haridusministri ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Haridusministri ettepanek on saanud poolt 28 ja wastu 32 häält, seega tagasi lükatud. Nüüd panen rkl. härra Martinsoni paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on 28 häälega 19 wastu tagasi lükatud. § 23 tuleb komisjoni poolt ettepanud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on wähemus. § 23 on wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 24. Keskkooli üldastme kui ka üksiku õpeharu kursuses on: a) sunduslikud õpeained ja b) walitawad õpeained, mille walik ja õppimine on kohustaw haridusministeeriumi poolt maksmapandud õpekawa ja tundide arwu piires.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) § 24 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 25. Awalikus keskkoolis on järgmised sunduslikud õpeained: emakeel, käsitöö, wõimlemine, joonistamine ja joonestamine, laulmine, matemaatika, mõtteteaduse eelkursus ühes hingeteaduse ja eetikaga, loodusteadus ühes terwishoiuga, maateadus ühes kosmograafiaga, ajalugu, kodaniku- ja majandusteadus, inglisi- ja saksa keel.

Märkus: Muukeelistes koolides on esimeseks wõöraks keeleks eestikeel, teiseks inglisi- wõi saksa keel.

Haridusminister **H. Bauer**: Austatud Riigikogu liikmed! Palun siin paragrahwis kaks muudatust ette wõtta. Esimene muudatus puudutaks õpeainete järjekorda ja teine — sõnu: „inglisi- ja saksa keel“.

Mis järjekorda puutub, siis näeme, et siin täiesti teine süsteem on sisse wõetud, kui kusagil mujal maailmas. Kõige esimesele kohale on siin asetatud õpeained, mis ainult füüsilisi kalduwusi toetawad, igatahes mitte waimlisi: kohe peale emakeele on siin käsitöö, wõimlemine, joonistamine jne. See toonitab, nagu kriipsutaks meie oma keskkoolides just rohkem füüsilist jõudu alla, aga mitte waimlist jõudu. Igatahes on mujal maades ikka wastupidine järjekord maksew. See on siin wist 1917 a. kerenskiaegne jäänus, kus teatawa printsibi peale üles ehitati.

Teine küsimus on keelteküsimus. Komisjoni projekti § 25 on juba ära määratud, et wõõrad keeled, mis keskkoolis sunduslikult õpetatakse, olgu inglisi- ja saksa keel. Praegu on seda wäga raske ära fikseerida. Meil on paljudes koolides lihtsalt wõimatu seda läbi wiia niisuguses järjekorras. See ei oleks ka poliitiliselt mitte soowitaw, sest kui meie midagi seaduseks teeme, siis peame ka kindlad olema, et seda täita jõuame. Kui meie seda täita ei saa, ei peaks seda ka deklareerima. Ülepea on keelteküsimuse läbi isegi juba wäljamaa esitajatega teatawad piinlikud situatsioonid tekkinud, kus meile ette heidetakse, et meie küllalt ka teisi keeli alla ei kriipsuta ja wõimalust ei anna ka teisi keeli õppida, et teise rahwuse rahwustunne sellega teatawal wiisil haawatud saab jne. Igatahes ei ole poliitiliselt mitte soowitaw, niisugust deklaratiivset paragrahwi sisse wõtta.

Ma panen ette §25 nii muuta: „Awalikus keskkoolis on järgmised sunduslikud õpeained: emakeel, matemaatika, loodusteadus ühes terwishoiuga, maateadus ühes kosmograafiaga, ajalugu, kodaniku- ja majandusteadus, mõtteteaduse eelkursus ühes hingeteaduse ja eetikaga, kaks wõõrast keelt, joonistamine ja joonestamine, käsitöö, laulmine, wõimlemine.“

Märkus: Muukeelsetes koolides on esimeseks wõöraks keeleks eestikeel!“

Palun oma ettepanekut kahes osas hääletada: esiteks järjekord ja siis wõõraste keelte küsimus.

J. Kana (töer.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra haridusministri poolt on

praegu siin muuseas ette pandud joonistamine ja joonestamine paigutada meie keskkoolis teisele plaanile, lõpule. Mina tahaksin teile, mu härrad, ütelda, et ma olen õppinud Wene keskkoolis ja mitmesugustes muudes koolides ja olen mitmesuguseid eksamid teinud ja pean tunnistama seda, et inimene, kes keskkoolis õpib, peab õppima ja saama võimaluse oma oskamisi ja teadmisi väljendada, olgu see joonistamise või olgu see joonestamise kaudu. Sellepärast näib mulle, et kui meie tahame oma keskkoolis luua tegu võimsaid ja väljendusvõimulisi isikuid, siis meie neid kahte asja, joonistamist ja joonestamist, ei pea mitte paigutama viimasele plaanile. Mis käsitöösse puutub, siis võib selle kohta härra haridusminister olla oma arvamises.

Siis palun mina, härrad Riigikogu liikmed, jätame need etteotsa, et koolid võiksid sellele seisukohale asuda, mis siin kaitses väga härra Tõnisson, et inimesed oleksid praktilised ja seda tarvitada võiksid, mis nad koolist on saanud. Mina panen ette need ained etteotsa panna.

E. Martinson (sd.): Eelmises kõnes rõhutasin mina, et meie keskkooli õpekava liig suur on. Kuid mida õpeainete hulgast maha võiks kustutada oleks raske otsustada. Wast ehk keeli võiks vähendada: üks wõõras keel võiks olla sunduslik ja teine wõõras keel walikuwaba, kuid kohustataw. Sunduslik oleks niisugune keel, mis kultuurawara meile kättesaadavaks teeks ja ajakohane oleks. Walikuwaba ei tähenda mitte, et õpilane teist keelt mitte õppida ei pruugiks, waid see oleks õpilase walida, kuid siiski sunduslik. Panen ette § 25-da lõpul sõnade asemel „Inglis- ja saksakeel“ wastu wõtta: „üks wõõras keel“, kuna siis teine wõõras keel walikuwaba aine oleks. Nõnda siis oleks üks wõõras keel sunduslik, teine walikuwaba. Võiks ka tarbekorral veel kolmas keel walikuwaba olla — see jääks haridusministeeriumi määrata.

O. Strandman (töer.): Mina ühinen tööerakonna nimel rkl. Martinson'i ettepanekuga, selle lisamisega, et meie tahaksime vähemalt, et üks wõõras keel oleks Lääne-Euroopa keeltest sunduslik.

J. Tõnisson (rhw.): Lugu on nüüd nii, et kui teie tahate majandusteadust õpetada... (**J. Piiskar** (is.): See adke usuõpetus sisse)... siis võib seda juba põhijoontes õpetada, kuid eriti majan-

dusteaduse õpetust maksma panna oleks üleliigne. Teda võiks kodanikuteadusega ühendada, mis iseenesestki juba kurnis suur on ja... (**J. Hüneron** (põl.): **Wähle**)... wõtta majandusteadusest ainult algastmete põhijooni arwesse. Kui Teie mõistate sisu ära tähendada, siis võib ütelda, et tõsine kodanik ei pea mitte ainult üksi riigi üldisest struktuurist ja õiguslisest korrast teadma, waid ta peab ka riigi majanduselu mõistma. Selles mõttes võiks kodanikuteadust laiendada, et sinna majandusteaduse põhijooned ära mahutatakse. Mis rkl. Kana ütles joonistamisest, see on ka minu südame järele. Kas sellest tuleb midagi välja, kui meie, näituseks, klassikahariduslikes gümnaasiumis hakkaksime käsitööd õpetama. Mis need poisid või tüdrukud keskkoolis ära teewad. Käsitöö peaks küll algkoolides palju põhjalikum olema, kui kutsekoolis; see on iseenesest mõistetaw, aga käsitööga klassikahariduslikes gümnaasiumis ei tuleks muud midagi välja, kui ajawiide. Sellepärast arwan mina, et wahest tuleks siin ometi märkus juurde lisada, mis võimaldaks klassika gümnaasiumis, neid peab meil ka kahtlemata tulema muude koolide kõrwal, nende õpeainete väljajätmist, mis meil on kutsekoolide ja erakoolide juures sunduslikud. Nõnda et meil ka seal ei oleks kammitsat jalas, kui meie tahame kawakindlalt oma koolitüüpisid väljendada.

A. Palwadre (sd.): Mina tahtsin härra Tõnisson'ile wastu waielda selles, mis puutub majandusteaduse väljajätmissesse. Ei wõi oletada, et kodanikuõpetus nii laiali lähaks, et selle all saaks anda ka tarwilikku majandusteaduse õpetust, sest kodanikuteadus on ise lõpmata lai; seal tuleb anda ülewaadet awaliku õiguse üle, tsiwiilõigus jne. Kui meie sinna alla tahaks veel paigutada majandusteadust, siis oleks see kodanikuteadusele kahjulik ja samuti ka majandusteadusele. Oleks tingimata soowilik, et keskkooli lõpetaja siiski mõndagi majandusteadusest teaks, vähemalt oleks ta tuttaw nende ainetega, mida majandusteadus üldse käsitab. Lühidalt kokku wõttes võib seda ühe aasta jooksul keskkooli õppijatele pakkuda. See oleks teataw ettewalmistus nendele, kes ülikooli astuwad, ja ka nendele, kes ülikooli mitte ei lähe. See võimaldaks siis edasiõppimist erateel majandusteaduse alal. Ka üldise hariduse poolest oleks majandusteadus tarwilik ja seda välja jätta ei võiks.

J. Westholm (rhw.): Ma arwan, et kui meie rkl. Martinson'i poolt tehtud ja tööerakonna poolt toetatud paranduse vastu wõtame, siis meie oma tulewasele keskkoolile sellega kahju teeme. Ma kahtlen, kui hästi meie saame keskkooli nõnda rajada, et seal üksainukene wõõras keel oleks sunduslise õpeainena. (W a h e l h ü ü e: Ei, kaks wõõrast keelt. J. Kana (töer.): Aga mõlemad on sunduslikud.) Siis ma sain walesti aru. Ka niisugusel puhul läheb härra Martinson'i ettepanek ministeeriumi ettepanekuga ühte, kus on öeldud, et õpetatakse wõõraid keeli. Mina omalt poolt arwan, et meie keskkool ilma wõõraste keelteta kuidagi läbi ei saa ja see wõõraste keelte arw, mis meil wististe milgil kombel alla kahe ei saaks olla, wõiks olla rohkem kui kaks wõõrast keelt, sellepeale vaatamata, kui raske see ka õpilastele ei oleks. Kui palju koormawat tööd see nende peale ka ei paneks. Sellepärast, kui meie vaatame teiste rahwaste koole, mitte ainult Euroopa suuremate rahwaste keskkooli, kus ikka õpetatakse kahte wõi ka kolme wõõrast keelt, waid just wäksemate rahwaste keskkooli, siis leiame meie nende õpekawades mitu wõõrast keelt. Ilma kaubandusrahwaste keskkoolides, nii hollandlastel, norralastel wõi daanlastel, on sunduslikkude õpeainetena kolm wõi neli wõõrast keelt. Kui meie Eesti keskkool kahe wõõra keele sundusliku õpetamise juurde peatama jääb, siis on see minimaalne... (W a h e l h ü ü e.) Ma olin wist eksiarwamisel, kui oletasin, et ettepanek on tehtud, et üks keel olgu sunduslik ja teised keeled wabad, kui seda ettepanekut tehtud ei ole, siis wõiksin mina ainult rõõmustada. Ma arwan, et meie keskkoolides tingimata kaks keelt sunduslikuks peame tegema ja wäga wõimalik, et ka kolmas sinna juurde peab tulema.

Juhataja A. Kerem: Väljaspool järjekorda on sõna aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Sellest ettepanekust, mille tegi rkl. Martinson ja mida täiendas rkl. Strandman, ei saa järeldada, et meil kaks keelt peaks sunduslikud olema. Ettepanekus on öeldud, et sunduslikuks wõõraks keeleks on üks keel, kas Inglis, Saksa wõi Prantsuskeel. Mis puutub walitawatesse õpeainetesse, siis ei ole nad eelnõus mitte nimetatud. Sellest wõib niiwiisi järeldada, et kui tahetakse tingimata kahte keelt teha sun-

duslikuks kas üldsundusliste wõi walitawate keelte hulgast, siis seda siin selles redaktsioonis mitte ära öeldud ei ole.

A. Rei (sd.): Ma luban endale mitte nõus olla oma rühmakaaslase härra Palwadrega. Ma leian, et meie keskkooli programm näib üle kuhjatud olewat ainete poolest. Meie peame ikka wana roomlaste wanasõna järele käima. Non multa, sed multum, see tähendab, mitte iseäranis palju, aga ikka neid aineid, mida õpetatakse põhjalikult. See ainete hulk, mis siin märgitud on, on wiie aasta kohta ikkagi liig palju, sellepärast tuleb seda programmi kergendada. Mina leian, et majandusteadus on niisugune teadus, kus keskkoolile wastawaid kindlaid tõesid õige wähe on, igatahes hulga wähem, kui teistes teadusharudes. Sellepärast kuulub see aine oma iseloomu poolest niisuguste hulka, mis kuuluwad rohkem kõrgemate õpeasutuste õpekawasse, kus inimesi õpetatakse iseseiswalt, teadusliselt mõtlema. Keskkooli ülesanne on seda anda, mida wastu waidlemata tõeks peetakse ja sellepärast arwan mina, et kui majandusteadus keskkooli wiiakse, siis tuleb sellest teaduse wärdjas, mida seal hakatakse õpetama majandusteaduse nime all. See teadus oma iseloomu poolest on kõige kohasem selleks, et seda programmist wälja jätta wõiks.

E. Martinson (sd.): Siin on eelkõnelejate poolt ühel eelmisel koosolekul selle peale tähendatud, et meie keskkooliseadus ei peaks mitte kõiki õpeaineid kindlaks määrama, waid wõimalikult palju painduwust jätma haridusministeeriumile, et neid õpeaineid korraldada. Ja sellel eeldusel tegin mina ka oma paranduse, et sunduslise ainenä on meil üks wõõras keel, sest kuna walitawad ained kohustatawad on, siis wõib haridusminister määrata nende hulgast ka weel teise ehk kolmanda wõõra keele. Mina ei näe selles mingisugust halbtust, kui otsekohe sunduslise ainenä mitte rohkem ära ei tähendata, kui üksainus wõõras keel. Kui siiski arwatakse, et see suur pahe on, kui seda tehakse, siis wõiks ju wõtta wastu märkuse, et walitawate õpeainete hulka kuulub tingimata ka üks wõõras keel. (P a h e m a l t p o o l t: Missuguse paragrahwi juurde?) § 25 juurde. Ta wõiks ju ka § 24 juures olla, aga see on asja konstruktiivne külg ja ei ole sellepärast tähtis, kas ta just tingimata nüüd II lugemisel § 25 wõi 24 juures oleks. Ja

sellepärast, et see küsimus selgem oleks, paneksin mina ette järgmist märkust wastu wõtta § 25 juurde: „Walitawate õpeainete hulka kuulub tingimata ka üks wõõras keel.“

Mina kõnelen ka selle wastu, et meil keskkoolis õpeaineid liig palju on ja nii paljude õpeainete hulga juures nendele mingisugust sisu ei saa anda. Mina olen rääkinud ühe endise haridusnõunikuga, kes kauemat aega on olnud Wenemaal ja kes väga tutaw on Wene pedagoogilise tegewusega. Ta ütles, et see on wõimatu wilets seisukord nii ütelda, uboshestwo, mis meil praegu walitsemas on, kus on küll väga palju aineid, kuna aga nendele ainetele mingisugust sisu ei jõuta anda. Sellepärast oleks wist küll kõige parem majandusteadust keskkooli õpekawast wälja jätta, kuna tähtis ei ole mitte see, et ühest ainest üldised definatsioonid ära õpitaks, waid see, et ainel mingisugune sisu oleks. Nii et ma täiesti nende motiividega ühinen, mis eelpool ette toodi.

Aruandja J. Annusson: Ma ühinen kõige pealt rkl. Tõnisson'i ettepanekuga majandusteaduse wäljajätmise asjus. On ju mujal ka sarnased õpeained kodanikuteaduse nime all, näituseks Saksamaal nõndanimetatud bürgerkunde. Tal on ka weel teisi nimetusi, kuid tähtis on see, et selle all õpetatakse kodanikule kõiki, mis temal igapäewases elus tarwis läheb: üldist õigusteadust, kui ka algteadmisi majandusteaduse alal. Ja oleneb muidugi täiesti haridusministeeriumist ja koolitööst enesest, kuidas wiisi seda ainet läbi wõetakse ja missuguses ulatuses seda antakse. Siin tähendati ka muuseas selle paragrahwi kohta, et meil on väga suur õpeainete rohkus, ja et, wõib olla, ei suudeta neid tõsiselt läbi wõtta, ja et lõpuks muutub keskkool niisuguseks asutuseks, kus tilgakaupa midagi pakutakse, aga tõsiselt midagi ei õpetata.

Kui ma siin tähelpanu juhiksin nende ainete nimede peale, siis leiaksime, et käsitöö, joonestamine ja laulmine on niisugused ained, mis inimese aju ei koorma, waid nemad on üldiseks arenemiseks ja füüsilisele kaswamisele tarwilikud. Selleläbi wäheneks teadusliste ainete nimekiri. Siin oleks, näituseks, emakeel, mõtteteaduse eelkursus ja teised ained. Muidugi, kui niiviisi edasi õpetatakse, et killustatakse mitme aasta kohta üks ja seesama aine, wenitatakse 10 aasta jooksul algkoolist kunni keskkooli lõpuni, siis

tõesti wõib väga halbade tagajärgedega töötada. Kuid on wõimalik ainete gruppeerimist ette wõtta. Ained koondatakse rohkem ühte ja õpetatakse semestrite kaupa. Ja kui siis see kursus ka enam-wähem lühikene tuleb, mõne endise kursusega wõrreldes, siis on seal siiski midagi ümmargust, midagi, millel sisu on. Nii, et ma ei karda mitte, et neid aineid, mis siin on üles märgitud, ei suudetaks keskkoolis tagajärgedega läbi wõtta. Seda enam, et niisuguse erineamise alusel, mis selles seaduses ette on nähtud, wõib haridusministeerium teatud ainete läbiwõtmist reguleerida ja eriharudes palju wäheemas ulatuses läbi wõtta, kui teistes ainetes. Mis puutub keeltesse, siis leian ma, et meil ei tohiks mitte sennise keelte rohkuse peale toetades keelte kultust edasi arendada. Kui meie siin ette näeme mõnesuguse tehnilise ja majandusteaduslise keskkooli haru wõimalusi, siis tuleks ka sellele mingisugust sisu ette kujutada. Kui seal ka wahest kahte keelt sundima hakkaksime, siis on arwata, et niisugune põllumajandusline kool keelte kooliks muutuks. Arusaadaw on, et mõnes klassilises harus kahte keelt õpitakse kui mitte kolme ei nõuta. Nii et ma arwan — sunduslikkude ainete hulka wõiks jätta ainult ühe keele, kuna teise ja kolmanda keele õppimise korra ära määrab see kawa, mis haridusministeeriumi poolt üksikute õpeharude jaoks antakse.

Tähendan weel, et Saksamaal on olemas teatud wool, kus tahetakse Saksa kooli korraldada mitme kultuuri aladel, näituseks põhjendata teatud kooli tegewust klassika kultuuri peale, teisel jälle ainult Saksa kultuuri peale. Ja neis koolides oletatakse isegi igasugust wõõra keelte eitamise wõimalust. Kui seal tahtakse ainult ühte keelt õppida, siis wõiks meil, kus nii kui nii emakeel üheks õpitawaks keeleks on, wististe leppida iseäranis sarnastes tehnilistes keskkoolides ühe wõõra keelega.

J. Hünerson (põl.): Oleks soowitud weel majandusteaduse üleswõtmise asjus õpeainete hulka lühidalt sõna wõtta. Tähelpanemise-wäärilisel wiisil ei ole nimelt see õpeharu mitte Riigikogu poolehoidmist leidnud ja minule paistis küll nii, et see osalt sel põhjusel on tulnud, et seda täna sõna kitsamas mõttes on mõistetud. Hariduskommisjonis mõisteti seda sõna pisut laiemas mõttes — mitte niiwõrd majandusteadust ennast, kui majanduslisi

teadusi. Meie oleme täna otsustanud, et keskkool võib olla muu hulgas ka majandusteaduslise haruga. See on ju arusaadav, et niisuguse keskkooli harus tingimata mitmesuguseid majandusteaduse eriaineid õpetatakse. Küsimus on ainult see, kas need õpeained, mis siin üles loetakse, peavad ära tähendama kõiki õpeaineid, olgugi suuremas kokkuvõttes, mis keskkoolides õpetada tuleb, või aga neid, mis tingimata kõikides keskkooli tüüpides ühtlased on. Ma arvan, et on asutud selle seisukohale, et tahetakse neid õpeaineid ainult ära tähendada, mis kõigil keskkooli tüüpidel ühtlased on, kuna lahku minewad ained, kui nad sunduslikud on, ometi siin nimetamata on. Niisugusel korral võiks ka majandusteadust nimetamata jätta, sest ma kujutan ette, et mitmed keskkooli tüübid niisugused võivad olla, kus majandusteaduslisi aineid nii vähesel määral õpetada ei maksa, nagu seda näituseks rkl. Rei on ette kujutanud. Aga ma ei usu mitte kui selle sõna „majandusteaduse“ asemel sõna „kodanikuteadus“ saab, et siis see ühetähendusline oleks ja sedasama ära ütleks, mis majandusteadus. Teisel juhtumisel ma ei kujuta ette, et võimalik oleks kodanikuteaduse all mõista ka neid õpeaineid, mis praegu komertskoolides õpetatakse — kaubanduslisi teadusi — ehk ka seda, mis põllutöö gümnaasiumides õpetatakse, olgu see minupärast üldine põllutööteadus, või mingisugune muu, kas või karjakasvatamise, või väetamise õpetus. Ma kujutan ette ka Eesti riigi kodanikka, kes neist teadustest midagi ei tea, ja siiski võivad head kodanikud olla, tähendab, ei kuulu asi mitte kodanikuteaduse hulka. Ainult kui asja niiwiisi tahetakse mõista ja seletada, et kõik majandusteaduse eriharud ka kodanikuteaduse hulka kuuluvad, siis võiks härra Tõnisson'i ja Rei poolt ette toodud mõtetega nõus olla.

A. Palwadre (sd.): Mulle näib, et need põhjendused, mis majandusteaduse vastu tuuakse sellest seisukohast, et majandusteadus sarnane aine on, mida keskkoolis ära õppida ei või, põhjendamata on. Võiks ainult leppida seletustega, et majandusteadus võiks üle viidud saada kodanikuteaduse õpetuse alla. Aga see oleks warjatud kujul soow majandusteadust õpetada lasta. Miks siis mitte otsekoheselt seda soowi awaldada? Kui aga majandusteadust tahetakse sellepärast välja heita, et ta wäga laialdane teaduse

haru on, et õpilased ei suuda täies ulatuses majandusteadust õppida, siis lubage mulle ütelda, et keskkooli õpilane ka kõiki mõtteteaduse woolusid kooliaja jooksul kätte ei saa. Majandusteadus on ju palju lihtsam. Mõtteteadus, mida koolis õpetatakse, on ainult mõtteteaduse eelkursus, niisama oleks ka koolis õpetataw majandusteadus, majandusteaduse eelkursus. Kuid igatahes on palju kergem ja palju kasulikum majandusteadust õpetada. Mõtteteadus on filosoofiline aine ja arwatawasti läheb usuõpetus keskkoolides waba õpeainena läbi, selle juures võib käsitada ka mõtteteadust. Meil räägitakse ju mingisugusest interkonfessionaalse usuõpetuse maksmapanemisest. Igatahes puutuwad küsimused, mis selles aines käsitatakse, nende küsimustega kokku, mida ka filosoofia esitab. Ma saan aru, kui rkl. Rei oma teadmiste seisukohast leiab, et keskkoolis neid teadmisi anda ei saa, mis temal on. Seda ei ole ka tarwis. Majandusteaduse eelkursus võib siiski aset leida. Inimene, kes keskkooli on lõpetanud, peab teadma midagi ka majandusteadusest. Ei pruugi teada kõiki teooriaid, mis majandusõpetuses olemas on, kuid peaks teadma näituseks, mis on raha, mis on kaup, mis on kapitalistiline kord jne. Ilma nende teadmisteta ei tohiks keskkooli lõpetada. Mis mõte oleks sellel, kui inimene on õppinud usuteadust ja filosoofiat, ja ei oska koolist wälja tulles kõige lihtsamatest rahwamajanduse nähtustest aru saada. Arwamine, et majandusteadust võib õpetada kodanikuteaduse all, on ekslik. Kui arwatakse majandusteadust sellepärast wälja jätta, et see on laialdane aine ja koormab keskkooli õpekawa, siis ma paneks ette mõtteteaduse eelkursust wälja jätta ja asemele panna majandusteaduse.

Haridusminister H. Bauer: Austatud rahwasaadikud. Puht pedagogilisest seisukohast wälja minnes, oleks soowitaw, et laps koolis ainult ühe wõõra keele ära õpiks. Sedasugust luksust meie aga endile lubada ei või, sest seda takistab praktilisest seisukohast meie riigi geograafiline asukoht. Geograafilisest seisukohast oleme meie ühendajaks lülleks Ida ja Lääne wahel. Eesti riigi seisukohta ei saa mitte wõrrelda praktiliselt teiste suurriikide seisukohaga. Kui meie teisi vähemusrahwaid lähemalt waatleme, siis näeme, et nemad panewad ka rõhku keelte peale. Näituseks näeme

meie, et Ungaris õpetatakse koolides sunduslikult 3 keelt, Serbias 4 keelt, Rumeenias 3 keelt, Hollandis õpetatakse 4 keelt, millede hulgas 3 keelt sunduslikud on. Daanis õpetatakse 3 sunduslikku keelt, kuid on võimalus isegi 5 keelt ja osalt ka 6 õppida, sest kuues keel oleks Islandi, Põhja-Germaani keele murrang, mis seal seda osa etendab, nagu Wene keeles Slaawi keel. Edasi näeme meie, et Belgias õpetatakse 3 keelt ja Norras 4 keelt, kusjuures 3 keelt on realkoolides sunduslikud. Ma räägin praegu sõrdluseks väikerahvastest, sest ka meie oleme väikerahwas. Mõned neist väikerahvastest on aga igatahes suuremad kui meie oleme. Need rahwad on ära näinud, et üks keel teoorias võetult väga ilus on, kuid praktiline elu nõuab midagi rohkem. Meie rahwa tulewikule on see kardetaw, kui meie ainult ühe wõõra keele sunduslikuks teeksim. Sel wiisil jääksime meie, suurtest rahvastest rääkimata, ka wäiksemate naabrusrahwuste alla, ka oleks meie noortel raske konkureerida meie oma riigi kodanikkudega, kellede emakeel ühe muu rahwa keel on. Mina leian, et see küsimus igatahes niiwõrd tähtis on, et meie seda nii kergesti ära otsustada ei saa. Sellepärast olen ma oma ettepaneku muutnud ja kaks wõõrast keelt peaks tingimata sunduslikud olema. Sellepärast arwan ma, et härra Martinson sellega leppima saab. (J. Tõnisson (rhw.): Kas mõni wana keel on ka üks neist?) See on programmist näha. Et härra Kana siin kangesti piikisid murdis joonistuse eest... (J. Kana (töer.): Seda ei oska Teie ka.) Ma ei tea, kuidas selle peale waadata, kuid mina Teid eksamineerinud ei ole ja Teie mind ka mitte. Ärme hakkame üksteist mitte selles suhtes siin takseerima. Siis on täitsa õige, et ilma joonistuseta on ka raske läbi saada, aga ükskord üks on vähemalt niisama tähtis kui joonistus. Minu ettepanekus on ka pärast emakeelt matemaatika järgmise ainenä sisse wõetud. Ilma joonistuseta saaks meie ikka weel läbi, aga ilma ükskord üheta meie läbi ei saa. Nii paneks ma ette oma ettepanekut muuta wõõraste keelte suhtes, nimelt wõtta sunduslikkude õpeainetena kaks wõõrast keelt.

Juhataja **A. Kerem**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Annusson**: Härra haridusministri poolt on ettepanek tehtud

ainete järjekorda muuta. Komisjoni arwamine oli, et ainete järjekord peaks niisugune olema, nagu siin esitatud, sel põhjusel, et meil senni on liig palju rõhku pandud teaduslise arenemise peale, kuna aga oskusline, kunstiline ja füüsilise arenemine on täiesti hooletusesse jäetud. See on maksew niihästi algkooli, kui ka keskkooli kohta. Keskkoolis wiibib õpilane sel ajal, kui temal õige rohkesti wõimist ja ühtlasi ka aega oleks ennast tehnilisel alal ette walmistada. Kuid, kui meie siin wastawad ained wälja wõi lohakile jätame, siis wõiks wiimaste aastate jooksul õpilane ühekülgsuseks raamatukoiks muutuda, nagu see meil alati keskkoolis ka tegelikult on olnud. Et sarnast kartust mitte ei oleks, seda muidugi ei saa selle paragrahwiga ära hoida, sest see on olnud õneidududest ja kawadest. Kuid siiski selle järjekorra järele oleks võimalus näha, et seadusandjad on pannud nende ainete peale rõhku, mis õpetegewust ühekülgsuse eest kaitsewad. Seda arwesse wõttes selle ettepanekuga mina ühineda ei saa. Ka ei saa ma komisjoni nimel ühineda teiste ettepanekutega, mis siin tehtud on.

Juhataja **A. Kerem**: Sisse on tulnud wiis parandust, ja nimelt, mis puudutawad: kolm nendest keelteküsimust, üks õpeainete järjekorda ja üks on õpeainete — majandusteaduse ja käsitöö kohta. Ma kannan need parandused ette selles järjekorras, kuidas ma neid hääletada kawatsen. Nimelt, sisse on tulnud haridusministri parandus, wõtta Inglis ja Saksa keele asemel „kaks wõõrast keelt“. Selle järgmine on rkl. Martinson'i ettepanek, wõtta üks wõõras keel. Samuti ka rkl. Strandman'i poolt sõnade „Inglis ja Saksa keel“ asemel wõtta: „üks wõõras keel“ ja klambrites seal hulgas „Inglis, Prantsuse wõi Saksa keel“. Teised parandused kannan ma ette enne nende paranduste hääletamist. Nii siis asun ma nüüd wõõraste keelte arwu aramääramise ettepanekute hääletamisele. Esiteks panen hääletamisele härra haridusministri ettepaneku — sunduslikkude õpeainetena jätta „kaks wõõrast keelt“. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu. (Hüüe: Palun äralugeda.) Nõutakse hääle äralugemist. (Loetakse hääli.) Härra haridusministri ettepanek on 25 häälega 21 wastu wastu wõetud. Sellega langeb rkl. Martinson'i ja Strandman'i ettepanekute

hääletamine ära ja tuleks hääletamisele rkl. Strandman'i ettepaneku klambrites olev osa „seal hulgas Inglis, Prantsuse wõi Saksa keel“. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek vastu wõetud. Hääletamisele tuleb haridusministri ettepanek õpeainete järjekorra kohta, nimelt § 25 muuta järgmiselt: „Awalikus keskkoolis on järgmised sunduslikud õpeained: emakeel, matemaatika, loodusteadus ühes terwishoiuga, maateadus ühes kosmograafiaga, ajalugu, kodaniku- ja majandusteadus, mõtteteaduse eelkursus ühes hinge-teaduse ja eetikaga, kaks wõõrast keelt, joonistamine ja joonestamine, käsitöö, laulmine, wõimlemine.“ (Hääletatakse.) Ettepanek on 25 häälega 13 vastu vastu wõetud. Järgmisena tulewad hääletamisele ettepanekud märkuse kohta. Selle kohta on tulnud ettepanek rkl. Martinson'i poolt „märkus wälja jätta“. Peale selle on teine ettepanek ka rkl. Martinson'i poolt, et walitawate õpeainete hulka kuuluks tingimata ka üks wõõras keel. Kuna see tingimisi on ette pandud, siis jääb see hääletamiselt ära. Siis on weel haridusministri ettepanek märkusena: „Muukeelsetes koolides on esimeseks wõõraks keeleks Eesti keel.“ (O. Strandman (töer.): Käib § 9 märkuse vastu!) Siis on rkl. Tõnisson'i poolt ette pandud järgmine täiendaw märkus: „Erilistes humanitaar-keskkoolides, iseäranis klassikagümnaasiumides wõib haridusministee-riumi loal sunduslikkude õpeainete hulgast wälja jätta käsitöö ja majandusteadus“. (Hüüe: Käsitöö ja majandusteadus lahus hääletada.) Sõna on rkl. Strandman'il hääletamise korra kohta.

O. Strandman (töer.): Esimene osa, nimelt, et „esimene wõõras keel on Eesti keel“ tuleb eraldi hääletamisele ja siis jälle eraldi teine osa „Inglis wõi Saksa keel“. Mina hääletaksin härra haridusministri ettepanekut enne ja pärast tuleks siis lisandus wälja jätta. Kuna haridusministri ettepanek ette näeb ainult Eesti keelt ilma Inglis wõi Saksa keele lisandita.

Juhataja A. Kerem: Asun hääletamisele. Panen hääletamisele märkuse sel kujul, nagu ta härra haridusministri poolt ette on pandud. (Hääletatakse.) Märkus on nähtawa enamusega vastu wõetud. Sellega

langeb ära tarwidus rkl. Martinson'i ettepanekut hääletada, märkus endisel kujul wälja jätta. Peale selle oleks teine märkus rkl. Tõnisson'i poolt, mis ma ette kandsin. Siin tuleks aga enne „käsitöö“ ja siis „majandusteadus“ hääletamisele. Panen siis nüüd hääletamisele ettepaneku „käsitöö“ sunduslikkude õpeainete hulgast wälja jätta. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Järgmisena tuleks siis hääletamisele rkl. Tõnisson'i ettepanek, sunduslikkude õpeainete hulgast wälja jätta majandusteadus. (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt 25 häält, vastu 19, sellega vastu wõetud. Panen nüüd § 25 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 25 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Kuna Riigikogu üle 2 tunni koos on istunud, siis oleks aeg waheaega pidada. Selle vastu ei waielda. Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.10 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 7.35 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal sekretäär **A. Tupits**.

Juhataja A. Kerem: Sõna on rkl. Martinson'il uue paragrahwi ettekandmiseks.

E. Martinson (sd.): Panen ette vastu wõtta uus paragrahw 25-a: „Kooli ülewaltpidaja soowil wõib keskkooli majanduslistes, tehnilistes ja teistes eriaine- listes harudes sundusliku õpeainena ka üht ainust wõõrast keelt õpetada.“

Haridusminister H. Bauer: Seda ettepanekut on raske vastu wõtta, sest just majanduslisel alal töötawatel koolidel, nagu kommerts-koolid, on ühest wõõrast keelest wähe. Meie asume ida ja lääne wahel, sellepärast on praktiliselt majanduslisel alal wõõrakeelte oskus tarwilik. Siin ühte ainust wõõrast keelt sunduslikuks teha, ei ole praktiline ega õige. (J. Tõnisson (rhw.): Tehnilistes koolides õpetatakse wähe wõõraid keeli, meie tehnikeridest oskawad wähesed Saksa ehk Inglis keelt.) Ja wäga kahju, et meil tehnilisel alal neid keeli ei osata, sellepärast oleme ka teistest maha jäänud.

Juhataja **A. Kerem**: Sõna on aruandjal. Aruandja sõna ei tarwita, asun lisaparahwi hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on 19 häälega 13 wastu wastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 26. Õpeainete üldise laadi ja läbiwõtmise ulatuse kui ka tundide arwu iga õpeaine kohta klassis määravad kindlaks haridusministeeriumi poolt maksmapandawad õpe- ja tunnikawad, kusjuures õpilase kohta käiw walitawate ainete tundide arw ei tohi ulatada üle ühe wiendiku klassi sunduslikkude ainete tundide arwust.

Märkus. Pedagoogika-nõukogud wõiwad maakonna wõi linna kooliwalitsuse, riigikoolides haridusministeeriumi loal ette wõtta vähemaid ajutisi muudatusi õpe- ja tunnikawades.

E. Martinson (sd.): Walitawad ained teewad selle paragrahwi järele ühe wiendiku sunduslikkude ainete tundide arwust, see oleks walitawate ainete maksimum. Meie teame aga, et Ameerikas ja ka mõnel teisel pool walitawate ainete arw palju suurem on... (J. Tõnisson (rhw.): Wene ajal oli ta ka suurem kui praegu.) ...nii et mina teen ettepaneku ühe wiendiku asemele wõtta üks neljandik. (J. Tõnisson (rhw.): Pange üks kolmandik, lähem ka läbi.) Ma arwan, et see rohkem painduwust meie õpekawale annab, otstarbekohane oleks, kui nende walitawate ainete piir suurem oleks, iseäranis põllumajandus- ja tehnilistes harudes. Sellepärast teen ettepaneku ühe wiendiku asemele wõtta üks neljandik.

Haridusminister **H. Bauer**: Ma arwan, et meie seda ettepanekut küll wastu wõtta ei saa, sest see lähaks riigile liig kalliks, üks soowiks üht, teine teist õpeainet walida, ja see tõstaks märksa kooli kulu. Härra Tõnisson'ile tahaksin ma wastata, et Wene ajal walitawaid õpeaineid peaaegu ei olnudki.

J. Tõnisson (rhw.): Ma toetan kõigiti rahwaesitaja Martinson'i ettepanekut. Just keskkoolis ja iseäranis ülemal astmel on tarwidus erine-mise ja waba waliku järele. Kui seal antakse wõimalus üksikuteks salkadeks kokku heita, siis ei too see mitte niipalju kulu juurde, kui just kasu. See mõjub selleks wäga palju kaasa, et õpilane ane- nete kohaselt wälja areneda wõiks ja selleks peakski meil tunnikawa rohkem liikuw ja painduw olema. Selles mõttes oleks küll tarwis, et ühe wiendiku ase- mele üks neljandik saaks sisse wõetud.

Aruandja **J. Annusson**: Hari- duskommisjon asus seisukohale, et wali- tawate tundide arw ei tohiks üle ühe wiendiku ulatada. Selle otsuse tegi hari- duskommisjon, wälja minnes anelise- st seisukohast, — kui üks wiendik walita- wate õpeainete arwust muudetakse üheks neljandikuks, siis on arusaadaw, et paral- leelgrupid peab moodustama ja kui neid vähemalt kaks tükki on, siis toob see wastawa protsendi kulusid juurde. Kuna selle läbi aga keskkoolide ülewalpidamine kalliks läheks, siis oleks loomulik, et siin katsutaks ühe wiendikuga leppida, et walitawaid aineid mitte wäga suurel määdul ei määrataks. Kordan weel, et komisjon selle otsuse tegi puhtmajan- duslisest küljest wälja minnes, ilma et ta küsimuse lahendamist walitawate ainete arwu suurendamise kaudu põhimõttelikult oleks eitanud.

5. Koosoleku lõpe- Juhataja **A. tamine kwoorumi Kerem**: Rkl. Am- puudusel. berg'i poolt on kwoorumi küsimus üles tõstetud. (Kõlistab A. Weiler (tö- er.): Kas selle eest Teile palka maksetakse, et Teie toolid tühjad on? Sekretäär A. Tupits loeb koosolijate arwu.) Koos on 44 Riigikogu liiget, sellega puudub kwoor- um, lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 7.45 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Kerem**.

Sekretäär **A. Tupits**.

